

بازی، اسباب‌بازی و آن‌چه کودکان می‌آموزند بازی، بازی نیست...

ترجمه‌ی: مهتاب صفرزاده خسروشاهی

اشاره

همه‌ی ما با شنیدن کلمه‌ی بازی و اسباب‌بازی، شادی و نشاط در ذهنمان نقش می‌بندد، اما حقیقت این است که کودک، علاوه بر نشاط و شادی ناشی از بازی، از بازی‌ها می‌آموزد. بازی باعث رشد ذهنی و جسمی کودک می‌شود، چرا که او در ضمن بازی، چگونگی حل مشکلات، تعامل با همسالان، و سخاوت و بخشش را یاد می‌گیرد. اما برای آن‌که بازی کودکان را هدفمند کنیم، باید با انتخاب درست، زمینه‌ی آموزش و پرورش آن‌ها را فراهم سازیم. آن‌چه می‌خوانید، نگاهی است به چگونگی انتخاب اسباب‌بازی برای کودکان پیش‌دبستانی و نقش و ضرورت وجود مربیان در کنار آن‌ها.

بازی و کودکان

هرچند بازی وسیله‌ای برای تفریح و شادی کودک است، اما مهم‌ترین کارکردهای آن را می‌توان این‌طور تقسیم کرد:

- پرورش مهارت‌های فیزیکی: بازی به کودک می‌آموزد که چگونه از اندام‌های حرکتی خود استفاده و بین اندام‌های حرکتی و فرمان‌های مغزی هماهنگی برقرار کند. از طرف دیگر، ظرافت‌های حرکتی را بیاموزد؛ به طوری که بتواند بین راه رفتن، دویدن و تبدیل لحظه‌ای این دو حرکت به هم، تعادل برقرار سازد. بسیاری از روان‌پزشکان معتقدند، بازی یکی از راه‌های پی‌بردن به نقص اندام‌های حرکتی و عقب‌افتادگی‌ها یا نقص‌های کوچک و بزرگ مغزی است.

- فراگیری مفاهیم: مهارت حل مسئله، و مفاهیمی مانند رنگ‌ها، اعداد، اندازه‌ها، شکل‌ها و... را کودک در بازی یاد می‌گیرد. در واقع بازی‌های گوناگون، محیط اطراف را به کودک می‌شناسانند.

- پرورش مهارت‌های کلامی: به غیر از آموزش مستقیم زبان مادری یا زبان دوم، کودک در بازی شیوه‌ی برقراری ارتباط کلامی با دیگران، اعم از هم‌سالان و بزرگ‌سالان را می‌آموزد و یاد می‌گیرد چگونه نیازهایش را بیان و برطرف کند.

- پرورش مهارت‌های اجتماعی: مهارت برقراری ارتباط با دیگران، مشارکت، احترام به قوانین، یادگیری مفاهیمی مثل جمع و نیازهای فردی و اجتماعی و... مهارت‌هایی هستند که کودک در ضمن بازی کسب می‌کند.

نقش مربی

بازی خودبه‌خود می‌تواند بسیاری از مهارت‌ها را به کودک بیاموزد؛ حتی زمانی که کودکان بدون ضابطه و قانون، بازی‌های دسته‌جمعی انجام می‌دهند. به عقیده‌ی کارشناسان تعلیم و تربیت، حتی وقتی کودکان با هم دعوا و مشاجره می‌کنند، یاد می‌گیرند چطور مشکلات را برطرف کنند. اما تردیدی نیست، زمانی که بازی‌ها با حضور مربی، هدفمند و سامان‌دهی شوند، در زمان کوتاه‌تر، نتایج بهتری به دست خواهد آمد. مربی باید با این سه مشخصه، بازی‌های کودکان پیش‌دستانی را جهت‌دهی کند:

- به دقت دیدن: با بازی، نقاط قوت و ضعف دانش‌آموزان را بشناسیم و با انتخاب بازی‌های مناسب، نقاط ضعف را برطرف و نقاط قوت را تقویت کنیم.

- پی‌گیری: برای اطمینان از میزان فراگیری دانش‌آموزان و تلاش برای رفع مشکلات آن‌ها، لازم است فعالیت‌ها را پی‌گیری کنیم. در واقع تا زمانی که پی‌گیری پس از آموزش وجود نداشته باشد، آموزش آن‌طور که باید، ثمربخش نخواهد بود.

- خلاقیت: از وسایل بازی به گونه‌ای دیگر استفاده کنیم و بکوشیم با شکستن کلیشه‌ها، خلاقیت دانش‌آموزان را تحریک و شکوفا کنیم.

چه سنی، کدام اسباب‌بازی؟

یکی از نکات مهم در بازی کودکان، انتخاب بازی و اسباب‌بازی مناسب سن آن‌هاست.

سن ۳ تا ۵ سالگی

در این رده‌ی سنی، کودک به تدریج باید بتواند به خوبی نیازهای فردی‌اش را برآورده کند و با برخی از مهارت‌های دوره‌ی پیش‌دستانی آشنا شود. برخی از بازی‌ها و وسایل بازی مناسب این سن عبارت‌اند از:

- عروسک؛ برای آموزش مهارت نگهداری و مراقبت از افراد کوچک‌تر از خود، یادگیری مهارت پوشیدن لباس و نظم و انضباط فردی.

- کتاب به‌ویژه کتاب‌های تصویرمحور؛ برای تقویت حس کنجکاوی و

خلاقیت و شروع آشنایی با مهارت خواندن.

- بازی‌های نیازمند خلاقیت؛ مثل انواع بازی‌های فکری ویژه‌ی این رده‌ی سنی.
- پازل؛ پازل‌هایی که حداکثر ۲۴ قطعه دارند.
- ورزش‌های پرتحرک و ترجیحاً گروهی؛ برای آموزش مهارت حضور در جمع و فراگیری قوانین جمع و گروه‌ها.

سن ۶ تا ۹ سالگی

بازی‌ها و آموزش‌های این سن، باید ضمن آن که زمینه‌ی بازی و تفریح کودک را فراهم می‌کنند، او را برای ورود به مرحله‌ی ابتدایی آماده کنند. برای این رده‌ی سنی، چند بازی و اسباب‌بازی پیشنهاد می‌شود:

- بازی‌ها و ورزش‌های انفرادی؛ برای تقویت حس اعتماد به نفس و آمادگی برای حضور تنهایی کودک در اجتماع بزرگ‌تر.

- کتاب؛ باید تمرکز بیشتر روی کتاب‌های داستان محور، به منظور آشنایی کودک با خواندن، نوشتن و حروف الفبا، مطالعه‌ی کتاب‌های نوشته شده به زبان دوم هم کم‌کم باید در برنامه‌ی کودک قرار بگیرد.

- بازی‌های فکری؛ که مفاهیم جدیدی از درس‌های پایه‌های اول ابتدایی را به کودک بیاموزند.

- بازی‌های تقویت‌کننده‌ی حافظه؛ مثل انواع بازی‌های فکری، بازی‌های سازه‌ای و...

کودک پیش‌دستانی باید بیاموزد

بازی‌ها و اسباب‌بازی‌های دوره‌ی پیش‌دستانی باید:

- اعتماد به نفس کودک را تقویت کنند و او را برای حضور در مدرسه آماده سازند.

- مهارت برقراری ارتباط با جمع را به او یاد بدهند. به کودک بیاموزند که جمع، قوانین ویژه‌ی خود را دارد و باید از آن‌ها پیروی کرد.

- کودک را از نظر ذهنی درگیر کنند تا راهکارهای حل مسئله را بیابد. این مهارت او را برای آموختن درس ریاضیات آماده می‌کند.

- توجه او را به اطراف و پدیده‌های اطرافش جلب کنند. به این ترتیب، زمینه‌ی آموزش درس علوم فراهم می‌شود.

- مهارت بیان نیازها و احساسات را به کودک یاد بدهند.

- اختلالات احتمالی در رفتار، گفتار و ذهن او را شناسایی کنند تا مشکل هرچه سریع‌تر برطرف شود.

- کودک را از نظر روحی - روانی و حتی جسمی، برای جداسدن از جمع آماده کنند.

چند نکته‌ی تکمیلی

- هرچند مسئولیت خریدن اسباب‌بازی به عهده‌ی مربی نیست و معمولاً وسایل بازی فقط در اختیار مربی قرار می‌گیرند، اما بهتر است این رویه تغییر کند و اسباب‌بازی‌ها با مشورت مربی یا فردی که تخصصی در این زمینه دارد، خریداری شوند.

- اسباب‌بازی باید با سن، جنسیت، مهارت‌های آموزشی مورد نیاز هر رده‌ی سنی و حتی فرهنگ و آداب و رسوم که کودک با آن‌ها مانوس است، متناسب باشد.

- اسباب‌بازی باید برای کودک جذاب باشد.

- اسباب‌بازی از نظر بهداشتی، ایمنی، جنس، کیفیت رنگ و طراحی، از نوع مرغوب باشد تا از هیچ نظری برای کودک خطر نداشته باشد.

منبع

پایگاه اطلاع‌رسانی بیمارستان و مرکز تحقیقات کودکان سنت جود انگلیس (St. Jude Children's Research Hospital)